

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **РЕВКОВОЇ АННИ ВОЛОДИМИРІВНИ**
на тему: «**Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення населення України**»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. Належне забезпечення продовольством населення будь-якої країни неможливе без досягнення продовольчої безпеки. Питанню продовольчої безпеки відводиться особливе місце в концепціях національної безпеки більшості розвинутих країн світу. Інтеграція України у світове та європейське співтовариство актуалізує вказану проблему, оскільки лише за умов гарантування забезпечення населення продовольством за будь-яких умов держава може проводити незалежну політику.

У цілому потреби населення України в продовольстві задоволені краще, ніж в середньому в світі. Однак харчові раціони українців поступаються раціонам мешканців розвинених країн світу. Існує потреба у вирішенні означеної проблеми на загальнодержавному рівні.

Організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення потребує постійних інновацій та вдосконалення, тому що залежить від впливу економічних, політичних, соціальних, екологічних, інституційних факторів.

Війна РФ проти України продемонструвала вразливість як національних так і глобальних продовольчих систем від антропогенних (вплив збройних конфліктів), економічних (зростання світових цін на продовольство) та природних чинників (збільшення впливу неврожаїв внаслідок порушення глобальних поставок продовольства).

Питання продовольчого забезпечення сьогодні набуває дедалі більшої актуальності у контексті гарантування Україною політичної, паливно-енергетичної, економічної, а особливо продовольчої безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Розробка науково-методичних засад оцінки ефективного управління і розвитку підприємств АПК в глобально-трансформаційних умовах», (номер державної реєстрації 0118U100511), термін виконання: 2019-2021 рр., де автором запропоновано алгоритм розвитку фермерських господарств, орієнтованих на виробництва продукції садівництва та овочівництва для забезпечення населення якісними продуктами харчування; «Забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування», (номер державної реєстрації 0122U002096), термін виконання: 2022-2024 рр., де автором запропоновано напрями забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням потенціалу та напрямів розвитку територіальних громад.

Мета і завдання досліджень. Метою дослідження є розробка організаційно-економічних засад виробництва та переробки продукції

агропромислового комплексу орієнтованих на забезпечення продовольчого забезпечення України в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання: дослідити підходи до продовольчого забезпечення населення продуктами харчування та його місце у структурі економічної безпеки держави; проаналізувати теоретичні засади оцінки продовольчої безпеки в сучасних умовах; дослідити методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки держави та визначити можливості вдосконалення існуючих методик; провести оцінку формування продовольчих балансів України; проаналізувати рівень забезпечення населення продуктами харчування; дослідити ефективність державного регулювання продовольчого забезпечення держави; розробити пропозиції щодо удосконалення діяльності державних органів у сфері забезпечення населення продовольством; розробити шляхи вдосконалення системи продовольчого забезпечення населення держави з урахуванням статистичних прогнозів зміни споживання основних продуктів харчування; визначити стратегічні напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України.

Об'єктом дослідження є: процеси формування продовольчого забезпечення населення України в сучасних умовах функціонування АПК.

Предметом дослідження є: сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо формування продовольчого забезпечення населення України в сучасних реаліях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці комплексного організаційно-економічного механізму формування продовольчого забезпечення населення з урахуванням сучасних реалій.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, наступні:

вперше:

- запропоновано рекомендації щодо створення автоматизованої системи поширення електронних продовольчих талонів за допомогою додатку «Дія» для малозабезпечених осіб та вразливих груп населення;

удосконалено:

- підходи до реалізації принципу продовольчої самозабезпеченості регіонів на основі аналізу стану АПК, сприяння розвитку кооперації та вдосконалення нормативно-правового регулювання розвитку виробництва продовольчих ресурсів;

- методику оцінки індексу продовольчої безпеки, що дасть можливість врахувати індикатор достатності споживання харчових продуктів населенням, який якісно впливає на раціон українців у сучасних умовах;

- функціональну структуру системи продовольчого забезпечення, яка включатиме в себе системи не лише виробництва та реалізації, але і перерозподілу продовольчих ресурсів;

- підхід до забезпечення продовольчої безпеки, який має включати заходи повоєнної відбудови логістичних шляхів транспортування продовольства та забезпечення їх безпеки;

- організаційно-економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки, як доповнення до якого запропоновано створення «Банку їжі»,

метою функціонування якого є забезпечення продовольством малозабезпечених осіб та вразливих груп населення;

набули подальшого розвитку:

- підходи до забезпечення населення продовольством, виходячи з оцінки диференціації доходів населення та рівня безробіття;
- підходи до розвитку переробних виробництв АПК, орієнтовані на державне стимулювання розвитку садівництва та овочівництва на основі запропонованого алгоритму, орієнтованого на фермерські господарства;
- підхід до державного регулювання продовольчого забезпечення населення, який включатиме орієнтацію на розвиток переробних кооперативів на базі фермерських господарств, які забезпечуватимуть населення якісними продуктами харчування за помірними цінами.

Особистий внесок автора в одержані наукові результати. У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора у розвиток економічної науки, який полягає у вирішенні наукових завдань щодо розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень щодо формування продовольчого забезпечення населення України.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, отримані в дисертаційній роботі, впроваджені в практичну діяльність Асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб при проведенні начальних тренінгів – пропозиції стосовно розвитку кооперації в середовищі особистих селянських господарств та малих сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення продуктами харчування населення сільської громади в умовах запровадження воєнного стану в Україні (довідка № 53 від 19.04.2023 р.); Іллінецької міською радою – пропозиції стосовно створення соціальних їдалень при формуванні Стратегії сталого розвитку Іллінецької міської територіальної громади до 2027 року (довідка № 14.3-545 від 26.05.2023 р.); Департаментом агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації – напрацювання стосовно створення механізму надання внутрішньої продовольчої допомоги населенню в практичній діяльності даного органу (довідка № 01.2-13/420 від 05.06.2023 р.).

Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ. Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальних дисциплін «Регіональна економіка», «Аграрна політика та земельні відносини» (довідка № 01.1-60-1245 від 06.11.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є авторською працею. Відображені у ній висновки, рекомендації та положення наукової новизни, які виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних напрацювань здобувача.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на 9 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що

відбулись протягом 2019-2022 рр.

Публікація результатів дослідження. За результатами дослідження автором опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 27,88 умовн. др. арк. (власний доробок автора 5,32 ум. др. арк.), у тому числі 0,3 ум. друк. арк. – у виданні, включеному до наукометричної бази даних Web of Science; 3,77 ум. друк. арк. – у наукових фахових видання України, включених до міжнародних наукометричних баз; 0,29 ум. друк. арк. – у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях; 0,96 ум. друк. арк. – у інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота Ревкової А.В. складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертації становить 145 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 25 таблиць, 15 рисунків, 6 додатків, викладених на 15 сторінках. Список використаних джерел включає 135 найменувань, викладених на 16 сторінках.

У вступній частині дисертаційного дослідження відзначено важливість теми, пов'язаної з ефективною системою забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах. Визначено мету та основні завдання, спрямовані на розробку заходів у виробництві та переробці продукції агропромислового комплексу з орієнтацією на забезпечення продовольчої безпеки України.

У першому розділі «Теоретико-методичні аспекти організаційно-економічних засад продовольчого забезпечення населення України», розглянуто підходи до формування системи забезпечення населення продуктами харчування; проаналізовано теоретичні підходи до визначення понять «продовольче забезпечення» та «продовольча безпека»; наведено критерії та систему показників кількісної оцінки забезпечення населення продовольством; розглянуто специфічні особливості реалізації принципів забезпечення населення продовольством на територіальному рівні; запропонована вдосконалена методика оцінки індексу продовольчої безпеки, яка дасть можливість врахувати індикатор достатності споживання харчових продуктів населенням

У другому розділі «Оцінка сучасного стану продовольчого забезпечення України», проаналізовано формування продовольчих балансів держави; представлено динаміку виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва в Україні та визначено вплив воєнного стану на зміни, що мали місце з 2022 року; проаналізовано динаміку споживання основних видів продуктів харчування українцями й оцінено середньодобове споживання населенням основних мікро- та макроелементів у складі продуктів харчування рослинного та тваринного походження; охарактеризовано динаміку сукупних витрат домогосподарств й частку витрат на харчування, яка має тенденцію до збільшення; визначено роль особистих селянських господарств у забезпечення населення продовольством; оцінено державне регулювання продовольчого забезпечення населення України.

У третьому розділі «Перспективні напрями підвищення рівня продовольчого забезпечення населення України» розроблено рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання продовольчого забезпечення

населення; з метою покращення забезпечення населення окремими продуктами харчування представлено алгоритм розвитку вирощування та переробки продукції садівництва на фермерських господарствах; в рамках удосконалення інституційних основ забезпечення населення продуктами харчування представлені форми надання внутрішньої продовольчої допомоги населенню, запропоновано створення автоматизованої системи поширення електронних продовольчих талонів за допомогою додатку «Дія» для малозабезпечених осіб та вразливих груп населення; визначено стратегічні напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України з урахуванням європейської стратегії «Від лану до столу».

Висновки дослідження є науково обґрунтованими і спрямованими на вирішення питань продовольчого забезпечення населення України, в тому числі через підтримку населення з низькими доходами за рахунок створення «Банків їжі» та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі сприяння розвитку фермерства, малих переробних підприємств на базі фермерських господарств, виробництва органічної продукції, біопалив та біодобрих.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики аграрної сфери, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Ревкової А.В.:

1. Відображені в третьому розділі рис. 3.9 «Морфологічна структура системи продовольчого забезпечення населення» та рис. 3.10 «Функціональна структура системи продовольчого забезпечення населення» рекомендовано перенести в розділ 1.

2. Покращить п. 2.1 «Аналіз формування продовольчих балансів держави» більш широке представлення імпорту продовольчих товарів для кращого розуміння проблем у забезпеченні населення України окремими продуктами харчування;

3. У п. 2.3 доцільно визначити основні напрями підтримки розвитку АПК України та обґрунтувати можливі джерела коштів для цього в умовах воєнного стану;

4. Доцільно більш поглиблено охарактеризувати використання додатку «Дія» для формування продуктового набору за допомогою електронних талонів.

Загальний висновок перевірки дисертаційної роботи на унікальність тексту: відсоток унікальності складає 84%, що обумовлено використанням загальноприйнятої термінології, категорій, показників, економіко-математичних формул.

Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують у цілому достатньо високої позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Ревкової Анни Володимирівни на тему:

«Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення населення України», відповідає вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка Ревкова Анна Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних джерел енергії
Вінницького національного аграрного
університету

Діна ТОКАРЧУК

Підпис Токарчук Д.М. засвідчую
т.в.о. вченого секретаря

Лариса ФЕНЯК